

Психологічні проблеми навчальності сучасних студентів

Зміна соціальної та освітньої ситуації в країні актуалізувала необхідність пошуку ефективних шляхів для вирішення проблеми підготовки успішних і конкурентоздатних фахівців в умовах фінансово-економічної кризи. Сучасному суспільству потрібні освічені, творчі, ініціативні особистості, які здатні до творчої діяльності і беруть на себе відповідальність за результати цієї діяльності. У даний час вища освіта значною мірою переорієнтувалася на розвиток компетенцій випускника, однією з яких є здатність до навчання. Роботодавці вимагають від молодих фахівців гнучкого мислення, прагнення до пізнання нового, вміння відбирати, аналізувати і застосовувати інформацію в ході вирішення професійних проблем. У поданні наймачів навчальність означає готовність розвиватися, засвоювати нове, вміння швидко орієнтуватися в мінливій ситуації, знаходити оптимальне рішення і нести за нього відповідальність. Таким чином, головною цінністю вищої освіти стає формування у студента потреби і можливості вийти за межі досліджуваного, здатності до саморозвитку, безперервної і гнучкої самоосвіти протягом усього життя, до розвитку творчих здібностей. Проте вимоги до рівня знань та умінь студентів постійно змінюються. Відповідно до цього змінюються параметри навчальних програм і планів, термінів вивчення матеріалу, змістового наповнення предметів. Численними дослідженнями і виробничою практикою доведено, що ефективність навчання залежить не тільки від вдосконалення змісту і методів навчання, а й від рівня розвитку індивідуально-психологічних особливостей студентів, у тому числі їх навчальності. Навчальність відображає пізнавальну активність суб'єкта і його можливості до засвоєння нових знань, дій, складних форм діяльності. Це пов'язано з впровадженням у практику навчання освітніх програм, орієнтованих на розвиток продуктивного мислення студентів, а також на формування у них вміння аналізувати процес власної пізнавальної діяльності, здатності до інтелектуальної рефлексії.

Практика навчання в вищій школі свідчить, що при найкращій його організації, досконалій методиці та всіх інших рівних умовах досягаються різні результати успішності оволодіння навчальним матеріалом різними студентами. Розуміння провідної ролі навчання в розумовому розвитку студентів дало психологам підставу для тверджень: оцінки рівня актуального розвитку інтелекту недостатньо для оцінювання її інтелектуальних можливостей, які можуть виявлятися в інших якісних і кількісних показниках у зоні найближчого розвитку. Формування в цій зоні нових інтелектуальних механізмів залежить від характеру навчання і творчої самостійності самої особистості.

Научуваність залежить від багатьох чинників, у першу чергу - від рівня розумового розвитку і розумових здібностей (інтелекту) студента, а також від особливостей навчального процесу, що сприяє засвоєнню матеріалу. Звісно, що висока научуваність сприяє більш інтенсивному розумовому розвитку, однак з високим розумовим розвитком може поєднуватись відносно більш низька научуваність, яка компенсується більшою працездатністю, старанністю. У научуваності має місце не стільки результативна сторона, скільки сам процес формування знань. Успішність часто не співпадає з рівнем научуваності, вона виражається в балах і залежить від різних причин.

Психологічні дослідження та практика педагогічної діяльності доводять неефективність навчання студентів, розрахованого на одну із категорій за рівнем научуваності – з низьким, високим чи середнім. Так, навчання, орієнтоване на "середнього" студента, неминуче призводить до того, що студенти з високими можливостями штучно затримуються у своєму розвитку, втрачають інтерес до навчання без необхідного їм розумового напруження, а студенти з низькою здатністю до навчальної діяльності хронічно відстають і теж утрачають інтерес до навчання, яке вимагає від них занадто складної мисленнєвої діяльності. Лише в умовах урахування індивідуальних властивостей студентів – своєрідності їх розумового

розвитку, сильних і слабких сторін – тобто рівня наукованості, можливий вибір варіантів їхнього навчання. Це вказує на необхідність розробки психологами таких форм диференційованого навчання, яке має забезпечити оптимальні умови для студентів усіх категорій, що характеризуються певним типом мисленнєвої діяльності. Так, деякі розділи програми з дисциплін різні групи студентів можуть вивчати за різними джерелами, вирішувати якісно різні завдання на одному й тому ж матеріалі, виконувати різної складності лабораторні роботи з однієї теми, відповідати на питання різного рівня проблемності. Фронтальну роботу слід поєднувати з варіюванням матеріалу для студентів з високою сприйнятливістю до навчання шляхом організації їх самостійної роботи із додатковою літературою, із виконанням спеціалізованих завдань, підготовкою доповідей і рефератів на цікаві для них теми. Обов'язкове залучення таких студентів до наукової дослідницької діяльності у проблемних групах, гуртках, до участі в олімпіадах.

Особливістю роботи зі студентами зі зниженою наукованістю є не пристосування до слабких сторін їх психіки, а активний вплив на розумовий розвиток, підвищення можливостей у навчальній діяльності. Необхідно допомогти пристосуватись до складного та динамічного процесу навчання у виші. Оптимальним для цієї категорії студентів є навчання з достатньо наочною та словесною конкретизацією загальних теоретичних положень, більшою кількістю завдань з опорою на показ прийомів (зразків) рішення, особливо на початкових етапах засвоєння матеріалу поступово слід підвищувати рівень складності завдань та вимог до якості і самостійності їх виконання; приділяти увагу розвитку пізнавальних інтересів; протидіяти формуванню у деяких студентів установок на власну неспроможність засвоїти матеріал (предмет) і навіть неповноцінність. Типові індивідуально-психологічні особливості студентів мають ураховуватись і при складанні варіантів контрольних робіт (за рівнем їх складності), зокрема тестових завдань, програмованого поточного контролю знань.

У зв'язку з цим впливає також необхідність діагностики навчованості студентів та їх диференціації за рівнем. Існує аналітичний підхід – діагностування шляхом тестування окремих сторін – та синтетичний – дослідження здатності до засвоєння знань, умінь, навичок у процесі вивчення навчального матеріалу. Доцільно, на нашу думку, організувати засвоєння матеріалу студентами через вирішення проблемного питання, ситуації творчого завдання. У ході дослідження враховується як кінцевий результат роботи, так і спроби, що застосовувались, самостійність виконання та міра допомоги, час виконання. Розробка програми діагностування рівня навчованості студентів в умовах природного експерименту становить мету нашого подальшого дослідження.

Отже, в умовах сучасної вищої школи при виборі окремих методів і прийомів навчання, розробці і застосуванні нових технологій та сучасних технічних засобів навчання з метою підвищення ефективності підготовки фахівців слід орієнтуватись на різні категорії студентів за їх можливостями в навчанні та сприйнятливостю до педагогічних впливів, що визначаються особливостями насамперед їх мисленнєвої діяльності.